

УДК 378.013, 2: 81'243

*М.І. Алексєєва, канд. пед. наук
(Харківський національний економічний університет)*

ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІСТЬ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ І МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У статті окреслено актуальні завдання навчання іноземним мовам як засобові комунікації між представниками різних народів і культур. Доведено, що мови повинні вивчатися в нерозривній єдності зі світом і культурою народів, що розмовляють цими мовами. Володіння краєзнавчою інформацією – це необхідна умова для взаємопроникнення, взаємодії культур, цього складного та багатогранного процесу, яким є міжкультурна комунікація.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, засоби комунікації, краєзнавча інформація, іноземна мова, культура, іншомовна культура.

Актуальність теми дослідження. Прогресуючий розвиток міжнародних контактів та зв'язків у політиці, економіці, культурі та в інших галузях зумовлює послідовну орієнтацію сучасної методики навчання іноземним мовам на реальні умови комунікації. Спрямованість до комунікативної компетенції як кінцевого результату навчання припускає не тільки володіння відповідною іншомовною технікою (тобто мовну компетенцію студентів), але й засвоєння колосальної понадмовної інформації, що необхідна для адекватного спілкування та взаєморозуміння, оскільки останнє недосяжне без принципової тотожності основних відомостей комунікантів про навколишню дійсність. Помітні розходження у запасі цих відомостей у носіїв різних мов в основному визначаються різноманітними матеріальними та духовними умовами існування відповідних народів та країн, особливостями їх історії, культури, суспільно-економічного ладу, політичної системи. Звідси загальновизнаний висновок про необхідність глибоких знань специфіки країни, мова якої вивчається, і тим самим необхідності регіонального підходу як одного з головних принципів навчання іноземним мовам, зокрема, англійській [5, с. 14].

Мета статті – розглянути міжкультурну комунікацію як процес оволодіння іншомовною комунікативною діяльністю при вивченні іноземної мови.

Завданнями статті передбачається:

- визначити поняття міжкультурної комунікації;
- виявити роль краєзнавчої інформації як мотиваційного засобу вивчення іноземної мови;
- визначити компоненти іншомовної культури.

Вивчення іншомовної культури на заняттях з іноземної мови ставить питання про необхідність створення **нової методичної системи** , що здатна забезпечити досягнення цієї цілі найбільш ефективним та раціональним шляхом. Сьогодні абсолютно зрозуміло, що така система може бути побудована тільки на комунікативній основі. Зміст та характер системи навчання визначаються, перш за все, тими вихідними положеннями, які виступають в якості її методичних принципів:

1. Принцип мовномисленневої активності.
2. Принцип індивідуальності.
3. Принцип функціональності.

4. Принцип ситуативності.

5. Принцип новизни.

Як показали багаточисельні дослідження (Левченко Е.І., Пасов Є.І., Сисоєв П.В., Скляренко Н.К, Тер-Мінасова С.Г., Тернопольський О.Б., Черноватий Л.М.), комунікативний метод з огляду на його сутність дозволяє забезпечити не тільки засвоєння студентами англійської мови як засобу спілкування, але й розвитку всебічних якостей особистості студентів. Усе це дає нам привід розглядати комунікативний метод в якості найбільш адекватного засобу навчання студентів іноземній культурі. Вибір комунікативного методу зумовлений тим, що, як вказує Є.І. Пасов [4, с. 35], комунікативність передбачає мовленнєву спрямованість навчального процесу, яка полягає не лише у визначенні мовленнєвої практичної мети, а ще й у тому, що засобами досягнення цієї мети є практичне оволодіння іноземною мовою.

У сучасній методиці навчання іноземним мовам володіння та процес оволодіння іншомовною комунікативною діяльністю кваліфікується як міжкультурна комунікація [1, с. 37]. Поняття “міжкультурна комунікація” історично виникає як констатація факту взаємодії культур. Доведено, що в змістовному плані міжкультурну комунікацію слід розглядати як соціальний феномен, сутність якого полягає у конструктивній чи деструктивній взаємодії між представниками різних культур (національних та етнічних) або між субкультурами в межах чітко визначеного просторово-часового континууму [2].

Із цього визначення стає очевидним, що міжкультурна комунікація – це вміння дуже складне та за своєю сутністю досить трудомістке для оволодіння. Для вступу у міжкультурну комунікацію необхідна серйозна підготовка. Іноземна мова у вищій школі – це перша та дуже суттєва сходинка на шляху формування лінгвістичної цікавої особистості.

Таким чином, оволодіння англійською мовою, як і будь-якою іншою мовою, можна із впевненістю кваліфікувати як компонент загальної культури особистості, за допомогою якого вона (особистість) прилучається до світової культури. Проте, представляється аксіоматичним, що міжкультурна комунікація (діалог культур), може бути реалізована тільки на усвідомленій національно-культурній базі рідної мови. Такий діалог можливий лише за умови, якщо студенти усвідомлюють свою власну культуру, а відповідно й культуру та історію свого рідного краю. Міжкультурна комунікація своєрідно впливає на розвиток українського суспільства. Своєрідність визначена: суперечностями, що виникають в процесі набуття “європейської” ідентичності при одночасному збереженні власне української ідентичності; невідповідністю привнесених новацій існуючим традиціям; змінами у соціальній системі цінностей, що виявляється через протилежності соціального та особистісного, загальнолюдського та групового, що призводять до перегляду та уніфікації як старих, так і набутих цінностей; формуванням нового типу особистості, яка здатна до творчого та ефективного використання культурних перспектив [2].

Володіння краєзнавчою інформацією – це необхідна умова для взаємопроникнення, взаємодії культур, цього складного та багатогранного процесу, яким є міжкультурна комунікація.

Таким чином, приходимо до висновків, що для міжкультурної комунікації необхідною умовою є оволодіння краєзнавчою інформацією, цінностями рідної культури.

Краєзнавчий матеріал як мотиваційний засіб вивчення іноземної культури, має соціальний, педагогічний та психологічний зміст, який співвідноситься із всіма аспектами навчання та впливає із змісту предмета «іноземна мова». Але вивчення іноземної культури не може бути метою навчання англійської мови, наприклад, цей процес поступовий, тому й впровадження краєзнавчого матеріалу повинно проходити поступово.

Тому, наприклад, у англійській культурі виділяються спочатку найбільш її суттєві розділи – компоненти мети, а потім конкретизуються в об'єктах вивчення. Тому й краєзнавча інформація розподіляється у зв'язку із цими компонентами, рівномірно та поступово, щоб її мотиваційний вплив був найбільш результативним. При цьому тут важливо вирішити дві задачі: 1) виділити те коло об'єктів, якими можна оволодіти за часи, що відведені на вивчення англій-

ської мови на середньому етапі ВНЗ; 2) встановити оптимальне співвідношення груп об'єктів, що входять до навчального процесу: пізнавальний, розвиваючий та виховний аспекти.

Повний перелік об'єктів вивчення – це саме те, що повинно бути надане у програмі з англійської мови, яка розрахована на студентів середнього етапу навчання, та втілене у відповідних підручниках із англійської мови. На кожному уроці повинна засвоюватися певна кількість об'єктів соціального, лінгвокраєзнавчого, педагогічного та психологічного змісту англійської культури. Подібний підхід робить навчання керованим та дає можливість оволодіти іноземною культурою. Як і будь-яка інша, вона складається з **чотирьох елементів змісту**:

- 1) знання про функції, культуру, способи оволодіння мовою як засобом спілкування;
- 2) навчальні та мовленнєві навички – досвід використання знань;
- 3) вміння здійснювати усі мовленнєві функції;
- 4) мотивація-досвід, що обертається на систему цінностей особистості.

Стосовно останнього елементу, то тут важливу роль відіграє подання краєзнавчої інформації на парах, відомостей про рідний край, про культурні пам'ятки рідного міста у вигляді мікротекстів чи текстів на додаткове розглядання, складання проєктів, інтерактивних ігор на тему рідного міста, що зробить ефективнішим засвоєння матеріалу про іноземну культуру.

Якщо співвіднести елементи змісту іноземної культури із аспектами навчання, можна визначити компоненти іншомовної культури як **цілі навчання**:

1) навчальний аспект – соціальний зміст мети. Цей аспект включає в себе оволодіння англійською мовою як засобом міжособистісного спілкування, а також набуття навичок самостійної роботи, як процес вдосконалення рівня іншомовної культури;

2) пізнавальний аспект – лінгвокраєзнавчий зміст мети. Використовується як засіб збагачення духовного світу особистості та реалізується переважно на базі рецептивних видів діяльності: читання та аудіювання.

3) розвиваючий аспект – психологічний зміст мети. До цього аспекту входить головна мета – розвиток мовленнєвих здібностей, психічних функцій, вмінь спілкуватися, відповідного рівня мотивацію, яку треба наполегливо та систематично розвивати спеціальними засобами, в цьому випадку, дуже корисною буде краєзнавча інформація.

4) виховний аспект – педагогічний зміст мети. Навчання англійській мові та одночасно культурі являє собою засіб виховання з усіх боків.

Із функціями культури тісно взаємодіють функції мовленнєвої діяльності. Адже мова є основою збереження та передачі культури від одних людей до інших. Головною функцією мовленнєвої діяльності є комунікативна: людина говорить для того, щоб впливати на поведінку, думки, почуття, свідомість інших людей. В цьому полягає й гуманістична функція. На основі комунікативної функції мовленнєва діяльність набуває функції регулювання власної поведінки, організації та зв'язування інших психічних процесів. Для мовленнєвої діяльності також притаманна емоційно-виразна функція, яка проявляється у використанні міміки, жестів, інтонації, що розкривають смисл інтонації. В кінці кінців, без мовленнєвої діяльності неможливе жодне пізнання.

Зіставляючи функції мовленнєвої діяльності та культури, можна побачити, що вони тісно взаємопов'язані. Методологічний сенс цієї єдності в тому, що функціями мовленнєвої діяльності неможливо оволодіти у відриві від функцій культури і навпаки.

В науковому розумінні культурою називають сукупність результатів та процесів будь-якої соціальної діяльності людини та протиставлення її природі, тобто сукупності зовнішніх умов існування людини, що не залежать від неї.

Таким чином, оточуюча людину дійсність, подана у вигляді природи та культури.

Широкий культурологічний фон сприяє як розвитку лінгвістичних навичок та вмінь (збагачення лексики, навички перекладацької діяльності, вміння працювати з фразеологізмами), так і знайомить студентів із конкретними аспектами іноземної та паралельно рідної культури. Це дозволяє уникнути багатьох труднощів, з якими зустрічаються студенти.

Якщо порівнювати дві національні культури, то можна зробити висновок, що вони ніколи не збігаються повністю. Це виходить з того, що кожна культура складається з національних та інтернаціональних елементів. Для кожної культури сукупність цих елементів буде різнитися.

У навчанні англійській культурі можна виділити такі **важливі задачі**, виконання яких буде пов'язане з поданням краєзнавчого матеріалу:

- 1) визначити мінімальний обсяг культурологічного та краєзнавчого матеріалу;
- 2) виявити, якого роду краєзнавчий матеріал відповідає цілям вивчення англійської мови в конкретній ситуації;
- 3) підібрати та презентувати відповідний цим цілям краєзнавчий матеріал;
- 4) формувати в учнів навички культурного усвідомлення;
- 5) формувати в учнів розуміння того, що кожна культура унікальна;
- 6) заохочувати учнів до культурної та краєзнавчої діяльності.

Тісний зв'язок і взаємозалежність викладання іноземних мов і міжкультурної комунікації настільки очевидні, що навряд чи потребують численних коментарів. Кожен урок іноземної мови – це перехрестя культур, це практика міжкультурної комунікації, тому що кожне іноземне слово відображає іноземний світ і іноземну культуру.

Висновки. Основна відповідь на питання про вирішення актуальних завдань навчання іноземним мовам як засобів комунікації між представниками різних народів і культур полягає в тому, що мови повинні вивчатися в нерозривній єдності зі світом і культурою народів, що розмовляють цими мовами.

Усі тонкості і вся глибина проблем міжмовної і міжкультурної комунікації стають особливо наочними, а іноді і просто усвідомлюваними, при зіставленні іноземних мов з рідними, чужими культурами зі своєю рідною, звичною. От чому навчальний предмет „світ досліджуваної мови” рекомендується, якщо дозволяють можливості, вести ніби з двох сторін, у вигляді рівнобіжних курсів: один – носієм мови і культури досліджуваної мови, а другий – носієм рідної мови і культури [3].

Взаємовідносини і взаємодія мови і культури відіграють найважливішу роль як для удосконалення форм і ефективності спілкування, так і для викладання іноземних мов; їхнім ігноруванням пояснюється багато невдач у міжнародній і в педагогічній практиці.

Ось чому без знання світу досліджуваної мови неможливо вивчити мову як засіб спілкування. Її можна вивчити як скарбничку, спосіб збереження і передачі культури, тобто як мертву мову. Жива мова живе у світі її носіїв, і вивчення її без знання цього світу позбавляє можливості користуватися цією мовою як засобом спілкування. Вивчення світу носіїв мови спрямоване на те, щоб допомогти зрозуміти особливості мововживання, додаткові значення навантаження, політичні, культурні, історичні реалії, оскільки в основі будь-якої комунікації, тобто в основі мовного спілкування лежить „обопільний код”, взаємне знання реалій, знання предмета комунікації між учасниками спілкування.

Подальшими розвідками у цьому напрямку може стати дослідження міжмовної і міжкультурної комунікації і розробка відповідної системи вправ та завдань, спрямованих на підготовку студентів до міжкультурного професійного спілкування.

Список літератури:

1. **Верещагин Е.Н.** Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного / Е.Н. Верещагин, В.Г. Костомаров. – М.: Рус. язык, 1992. – 234 с.

2. **М'язова І.Ю.** Міжкультурна комунікація: зміст, сутність та особливості прояву (соціально-філософський аналіз) : Дис... канд. наук: 09.00.03. – 2008.

3. **Ніколаєнко І.В.** Мова і міжкультурна комунікація. Филологические науки / І.В. Ніколаєнко // Язык, речь, речевая коммуникация. – 2009. – №7.

4. **Пассов Е.И.** Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению / Е.И. Пассов. – 2-е изд. М.: Просвещение, 1991. – 223 с.

5. **Рахштейн А.Д.** Лингвострановедческий аспект в преподавании иностранных языков / А.Д. Рахштейн // Иностранные языки в школе. – 1990. – № 36 – С. 13 – 16.

ВЗАИМОЗАВИСИМОСТЬ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ И МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

В статье определен основной ответ на вопрос о решении актуальных задач изучения иностранного языка как средства коммуникации между представителями разных народов и культур. Он заключается в том, что языки должны изучаться в неразрывном единстве с миром и культурой народов, которые говорят на этих языках. Владение страноведческой информацией – это необходимое условие для взаимопроникновения, взаимодействия культур, этого сложного и многогранного процесса, которым является межкультурная коммуникация.

Ключевые слова: межкультурная коммуникация, средства коммуникации, страноведческая информация, иностранный язык, культура, иноязычная культура.

M.I. Alekseeva

INTERDEPENDENCE OF FOREIGN LANGUAGES TEACHING AND INTERCULTURAL COMMUNICATIONS

In this article the basic answer to a question on the decision of actual problems of learning of foreign language as communication means between representatives of the different people and cultures is defined. It concludes that languages should be studied in indissoluble unity with the world and culture of the people who speak these languages. Possession of the country-specific information is a necessary condition for interpenetration, interactions of cultures, of this difficult and many-sided process which intercultural communications are.

Key words: intercultural communications, communication means, the country-specific information, a foreign language, culture, foreign culture.

